

Knut Brynhildsvoll

Luften er en dikters rike. Streiftog gjennom de poetiske flyvningers historie

Oslo: Vidarforlaget, 2019. 286 s. ISBN: 9788279904540

Martin Zerlang

Professor i litteraturvitenskap og moderne kultur på Institut for Kunst- og Kulturvidenskab ved Københavns Universitet. Siste publikasjoner er *Zoom København* (2017), *Byens hjerte. Pladsens historie* (2017) og *Danmark set gennem et cykelhjul* (2018).

zerlang@hum.ku.dk

En nordmand med vinger

Når himmel og jord står i ét, er det regndråber, som befolker rummet mellom de to verdener. Og når regnen strømmer ned, er det, som om også humøret beveger sig nedad. Verden hadde vært bedrøvet like siden mars måned, hedder det i optakten til en af Gabriel García Márquez' fortællinger, og himlen og havet var begge askegrå. Men det var ikke kun regnen, som væltede ned over jorden. En dag lå der i mudderpølen en gammel mand, og han hadde de største anstrengelser med at komme op af pølen, fordi hans kæmpestore vinger forhindrede ham deri.

Fortællingen hedder "En meget gammel herre med kæmpestore vinger", og den rejser spørsmålet om, hvordan man skal tolke dette sære fænomen. Er det et fugleskræmsel? Er det en våd oldefar? Er det en grib? Er det et sirkusdyr? Er det en ensom skibbruden? Er det en flyttet overlevende fra en eller anden himmelsk sammensværgelse? Er det en engel? Forslagene til tolkning er mangfoldige. Et af forslagene lyder, at han simpelthen er "en nordmand med vinger".

Gabriel García Márquez optræder ikke i Knut Brynhildsvolls store kortlægning af rummet mellom himmel og jord. Det kunne han ellers sagtens have gjort. Fra *Hundrede års ensomhed* (1967) ved man, at præster kan levitere ved hjælp af en kop kakao, og at unge kvinder kan fare til himmels, når de henger sengetøjet til tørre. Der er virkelig mere mellom himmel og jord, end man sådan går og tror. Undertiden glider natur og overnatur i ét. Magisk realisme.

Det vidste Henrik Ibsen også, og han har formuleret den flotte tittel på Brynhildsvolls bog, *Luften er en dikters rike*. Hvertill Brynhildsvoll mere jordnært har tilføjet undertitlen, *Streiftog gjennom de poetiske flyvningers historie*. Det er en historie med et pragfuldt svæv, og den er sikret opdrift ved bortkastning af al tyngende akademisk ballast. Ingen noter,

ingen slidsomme begrundelser, ingen dvælen ved tolkningsproblemer. På et strejftog strejfer man kun tingene.

Mens García Márquez skildrer, hvordan et lillesamfund hager sig fast i projektet med at tolke fænomenet ”En meget gammel mand med kæmpestore vinger”, svæver Knut Brynhildsvoll som en sommerfugl fra den ene poetiske blomst til den anden. I kapitlet om ”Ekstatiske Levitasjoner” er der kun et par sider mellem den græske mytologi (Zeus og Ganymedes), Welhavens digt om begejstringens ørn, Pär Lagerkvists digt om Frelsens Hær, Jens August Schades digt om kosmisk caféliv og brødrene Olsens sejrssang fra The European Song Contest i 2000, ”Fly on the Wings of Love”.

Hvis Knut Brynhildsvoll var en flyvemaskine, ville han ikke være et rutefly, der tegnede en klar og kalkulerbar røgstribe hen over himlen. Han ville være et svævefly, som snart ville blive drevet frem af medvind, snart ville blive stoppet af modvind, snart af vindstød ville blive slået ud af sin bane.

Men for en svæveflyver er det ikke noget problem, at turen ikke forløber som den korteste vej mellem to punkter. I svæveflyvning betyder luftsejlads lystsejlads, og lige så lystfuldt det har været for Brynhildsvoll at lede sit fly forbi emner som engle, hekse, tårnspringere, ballonskipperne, zeppelinere, er det for læseren at se denne verden af brogede skikkelser passere forbi, gerne formuleret i slidstærke ord, for luften er jo, som Ibsen konstaterede, digternes rige.

Brynhildsvoll er belæst. Uhyre belæst. Og ligesom han ubesværet bevæger sig fra antikens store mytologiske skikkelser som Ikaros og Daidalos til futurismens luftbetvingere, bevæger han sig ubesværet fra skandinavisk litteratur til tysk, engelsk og fransk. Da det at svæve – som det hedder i et af de afsluttende kapitler – er en romantisk kernemetafor, danner romantikken et centralt felt i bogen. Førnævnte Welhaven får følgeskab af bl.a. Atterbom, Eichendorff, Hoffmann, Oehlenschläger, Tegnér plus den naturromantiske videnskabsmand H.C. Ørsted, der i 1836 digtede om et svævende luftskib, som først hensatte folket i stum beundring og dernæst udløst et tordnende bifald.

Begrebet kernemetafor kan lede tanken hen på kognitionsteorien, på George Lakoffs og Mark Turners berømte bog om *Metaphors We Live By* (1989). Hovedpåstanden her er, at metaforer har deres grundlag i vores kropslige omgang med tingene, og at de grundlæggende metaforskemaer er afledt af vores kropslige erfaringer med at være oppe og nede. Et af disse skemaer er bygget over lighedstegnet mellem tilstand og sted: At være oppe er godt, at være nede er skidt; at svæve er særdeles godt; at styrte er særdeles skidt.

Kognitionsteoriens påstand om, at vores ”luftige” metaforer har deres grundlag i meget kontante fysiske erfaringer, kan forekomme lovlig firkantet, da mange af de poetiske strejftog i luftens rige viser, at mennesker gennem årtusinder har etableret et ”luftbåret” metafor-system, som har styret deres mere jordbundne, fysiske erfaringer. Men en frontal diskussion med kognitionsforskningen kunne være en vej til at skabe en teoretisk ramme om disse strejftog.

En anden vej, som i højere grad indrømmer fantasien plads som en selvstændig faktor, kunne være psykologien og måske især psykoanalysen. Hvad betød det for mennesket, at det hævede sig fra jorden for at gå på to ben gennem verden? Har Michael Balint ret, når han i *Thrills and Regression* (1959) skelner mellem dem, der henter deres lyst ved at bevæge sig ud i det tomme rum, og dem, der henter deres lyst ved at knytte sig til tingene. Og har Freud – og senere Hermann Argelander i *Der Flieger* (1972) – ret, når de udpeger ”flyverdrømmen” som en slags grunddrøm, løftet af den seksuelle drift?

En tredje vej, som i bogstaveligste forstand strejfer Brynhildsvolls projekt, er at læse digtningen som en selvstændig refleksion over driften efter at hæve sig over jorden og svæve

gennem livet. I oldtidens mytologi er det en refleksion, som gerne lader den slags hovmod stå for fald (Ikaros mens førromantikken og romantikkens digtere gerne belønnede deres himmelstormere med al tænkelig hæder. Blandt de seneste digtertænkere, som har søgt at kortlægge de drifter, som løfter os opad, men også de forhold, som får os til at bombe verden sønder og sammen, kan man nævne W.G. Sebald, som vakte opsigt og debat med *Luftkrieg und Literatur* (1999).

W.G. Sebald optræder ikke i Brynhildsvolls bog. Det gør til gengæld den moderne forfatter, som nok har det største førstehåndskendskab til flyvning, Antoine de Saint-Éxupéry, som dog kun blevet tildelt nogle få linjer med en reference til *Den lille prins*. Under 2. verdenskrig gjorde han førstehåndserfaringer som krigspilot, men allerede i 1920'erne lærte han at flyve, og i 1926 debuterede han med novellen "L'aviateur". I essaysamlingen *Terre des hommes* (1939) hyldede han flyvemaskinen, fordi den gav os et helt nyt perspektiv på tingene: "Flyet er utvivlsomt en maskine, men hvilket analyseinstrument!" Det har fået os til at opdage "Jordens sande ansigt", og "med flyet har vi lært den rette linje at kende". Og det lodrette blik, og det skrå blik, og blikket i flyvende fart.

Brynhildsvolls eksempler omfatter både engelske, tyske og franske digtere, men hovedparten af eksemplerne er hentet fra skandinavisk litteratur, og her kunne han have inddraget den danske forfatter Otto Rung som en, der på linje med Saint-Exupéry reflekterer om "luftrejsens" betydning for vores oplevelsesformer. I fortællingen "Flyveperspektiv" fra samlingen *Desertører* (1908) skriver han således om, hvordan "en ny Dimension af det Rumlige var inddraget under menneskeligt Omraade, et nyt Perspektiv: Opad i stedet for vandret, jordplant eller ned – evigt ned".

Brynhildsvoll er på sin luftrejse gennem litteraturen mere interesseret i "op" end i "ned", men kommer ikke ind på de rejser, hvor det virkelig går højt op, til Månen eller til Mars. Bogen er som allerede nævnt konciperet som en lystrejse, og den skal læses som sådan. Den store akademiske afhandling med noter og løvefødder må vente til en anden gang. Men den lærdom, der glimter i Brynhildsvolls fugleperspektiv, fremkalder tit og ofte lyst til at høre mere og nærmere om – ja, engle, tårnspringere, ballonskipper, krigsflyvere. Som læser føler man undertiden, at man sidder midt i en brainstorm, og den oplevelse kan give svimmelhed, hvis et emne eller en tanke ikke følges videre. Dog, man må bare hænge på, for her brillerer Brynhildsvoll med et loop og endnu et looping the loop, og så er fremstillingen ovre i en ny bane med et nyt emne som f.eks. drager og flyvende paraplyer.

Men, bestemt: stimulerende læsning.